

Пиер Бурдийо

ПОЛЕТА

Том II

ПОЛЕТА НА ВЛАСТТА

София, 2018

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Пиер Бурдийо, автор, 2018

© Недка Капралова, съставителство и превод, 2018

© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0294-6

Пиер Бурдийо

ПОЛЕТА

Том II

ПОЛЕТА НА ВЛАСТТА

Съставителство и превод от френски
Недка Капралова

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗА ДУХА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	7
ПОЛЕ НА ВЛАСТТА, ИНТЕЛЕКТУАЛНО ПОЛЕ И КЛАСОВ ХАБИТУС	43
ПРАВО И ОНЕПРАВДАВАНЕ. ПОЛЕТО НА ТЕРИТОРИАЛНИТЕ ВЛАСТИ И ПРИВЕЖДАНЕТО В ДЕЙСТВИЕ НА РЕГЛАМЕНТИТЕ.....	61
ПОЛИТИЧЕСКО ПОЛЕ, ПОЛЕ НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ НАУКИ, ЖУРНАЛИСТИЧЕСКО ПОЛЕ.....	84
ОБЩЕСТВЕНО ПРОСТРАНСТВО И ПРОИЗХОД НА „КЛАСИТЕ“	106
ПОЛИТИЧЕСКОТО ПОЛЕ (разговор с Филип Фрич).....	135
ПОЛИТИЧЕСКОТО ПОЛЕ (лекция).....	145
ФОРМИ НА ПОЛИТИЧЕСКО ДЕЙСТВИЕ И НАЧИНИ НА СЪЩЕСТВУВАНЕ НА ГРУПИТЕ	168
КРАТКА БЕЛЕЖКА ЗА АНТИНОМИЯТА НА КОЛЕКТИВНИЯ ПРОТЕСТ	173
СОЦИАЛНО ПРОСТРАНСТВО И ПОЛИТИЧЕСКО ПОЛЕ.....	175
ПОЛИТИЧЕСКА МОНОПОЛИЗАЦИЯ И СИМВОЛНИ РЕВОЛЮЦИИ.....	179
ПОЛИТИЧЕСКАТА ПРЕДСТАВА. ЕЛЕМЕНТИ ЗА ТЕОРИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКОТО ПОЛЕ.....	186
ВЛОЖЕНИЕ ЗА ГЛАВА НА СЕМЕЙСТВО	227

ИКОНОМИЧЕСКОТО ПОЛЕ	276
ИЗГРАЖДАНЕТО НА ПАЗАРА.....	312
ЗА ДУХА НА ДЪРЖАВАТА.	
Произход и структура на бюрократичното поле	352
ОТ КРАЛСКИЯ ДОМ ДО ДЪРЖАВНОТО ОСНОВАНИЕ.....	378
АГРЕГАЦИЯ И СЕГРЕГАЦИЯ	
Полето на висшите училища и полето на властта.....	402
ВАРИАНТИ И ИНВАРИАНТИ	
Елементи за структурна история на полето на висшите училища ...	502
СИЛАТА НА ПРАВОТО	562
ВЛАСТТА НА ЖУРНАЛИСТИКАТА.....	600
ТЕЛЕВИЗИОННОТО СТУДИО И НЕГОВИТЕ КУЛИСИ	610
НЕВИДИМАТА СТРУКТУРА И НЕЙНИТЕ ЕФЕКТИ	632

ЗА ДУХА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

РАЗГОВОР НА ПИЕР БУРДИЙО С ИВЕТ ДЕЛСО¹

Ивет Делсо: Пожелах да проведем този разговор, защото не исках да оставя тази биография извън нейния контекст. Струваше ми се, че много недоизказано оставаше скрито между редовете, че липсваха обяснения както за причините, които са я породили, така и за еволюцията, която е следвала, за последиците, които ние познаваме – вие и аз.

Пиер Бурдийо: Това ми дава възможност да изразя дълбоката признателност, която изпитвам към тази работа. Често съм казвал, че френските изследвания и дори цялата наша национална интелектуална традиция страдаха много от факта, че някои дейности, които са необходими, но традиционно се смятат за по-низши (в *Наследниците*² цитирахме Пеги, който определя Мос като „кутия за фишове“!), не бяха нито достатъчно развити, нито достатъчно признати и възнаградени. Така че осъзнавам, че съм имал голям шанс такъв работен инструмент да бъде създаден и бих искал той да се разглежда като цялостна творба в качеството му на елемент от специфична социална технология.

И. Д.: Най-напред припомням, че тази биография вече беше публикувана два пъти преди това издание, за първи път през 1984 г., а за втори – през 1990 г. Условието за публикуване на двете предишни издания бяха съвсем непрофесионални, това на практика бяха наши собствени издания³. После престанях да се занимавам с обновяването на тази библиография, работа, която продължи след мен Мари-Кристин Ривиер. Договорката между нея

¹ Delsaut, Y. et M.-C. Rivière. *Bibliographie des travaux de Pierre Bourdieu, suivi d'un entretien sur l'esprit de la recherche*. Paris: Le Temps des cerises, 2002, p. 177–239. – Б.р.

² *Les héritiers, les étudiants et la culture*, avec J. C. Passeron [1964].

³ *Bibliographie des travaux de Pierre Bourdieu*. Etablie par Y. Delsaut. Paris, Centre de sociologie européenne, 1984; излязла на немски в: P. Bourdieu. *Sozialer Raum un Klassen; Leçon sur la leçon* [1985]. Допълнено издание: *Bibliographie des travaux de Pierre Bourdieu, 1958–1988*. Etablie par Y. Delsaut. Paris, Centre de sociologie européenne, 1990; излязла на английски в: P. Bourdieu. *In other words. Essays toward a reflexive sociology* [1990].

и мен стана без думи, защото бях напуснала вашето обкръжение, което означава, че никога не съм се съгласувала с нея по повод на тази работа, в която се оказах потопена отново след един промеждутък от близо десет години. Уточнявам всичко това, защото мисля, че е почти някакво чудо, че успяхме да слеем двете части в една, като единствените проблеми бяха технически (защото моите начини на запис, дори и на компютър, бяха наистина като бриколаж до днешната прецизност). Винаги цитират Пруст, според когото имало романтика дори в простата справка на разписанието на влаковете, сякаш това е смешен парадокс. В този смисъл ми се струва, че това, което ни свързва с Мари-Кристин Ривиер, е, че и двете изпитваме едно дълбоко вътрешно удовлетворение при вида на изброяването на заглавия, които подреждаме рационално. Защото стремежът към прецизност на препратките, които се проверяват и препроверяват, е противоположна срещу вътрешното безпокойство в извикващата тревога вселена на интелектуалното производство, особено когато винаги е пълно с безпорядък, както при вас.

П. Б.: Не винаги ви улеснявах работата, защото не разбирах винаги вашите основания или ги разбирах много късно.

И. Д.: Да, и в същото време човек не може да престане да влага от себе си в тази работа, несъмнено повече, отколкото би трябвало... Случва се дори да изпиташ истинско естетическо вълнение: спомням си очарованието, което изпитах, когато видях да пристига онзи италиански превод – „L'opinione pubblica non esiste“, който ми се струваше много по-великолепен от „Общественото мнение не съществува“⁴, много ми харесваше да си повтарям италианското заглавие на висок глас. Има може би някакво забавно чудачество в това да се чувстваш напълно потопен в прецизната обработка на една библиография, но това не означава, че понеже работиш над „фишове“ (дори и вече те да не са материални, системата си остава същата), нямаш право на уважението, което се полага на увлечени по нещо хора. Във всеки случай съм убедена, че благодарение на някакво отношение на прилика между двамата автори, библиографията намери своето единство. Между двете части останаха съвсем миниатюрни разлики, защото договореността за тази задача съвпадна с вашето преминаване от една издателска къща в друга – от Минюи в Съой, а всяко издателство си има собствени типографски условия и ние двете ги следвахме поотделно. Не сметнахме за необходимо да стигаме до най-дребните детайли в уеднаквяването на съвместната ни работа.

⁴ „L'opinione publique n'existe pas“ [1971].

П. Б.: Това, което може да се стори като просто позитивистко отбелязване (и в действителност точно така се отнасят към него тези, които пишат, без да цитират изворите си, или възпроизвеждат цели откъси, включително с грешките, за да произведат „подборни библиографии“, посветени на определена тема), е истинско интелектуално творчество, което ангажира количество избори, за които трябва, струва ми се, вие да изясните някои принципи при опасността да бъдете зле разбран.

И. Д.: Да, несъмнено, и дори от вас на първо място... Защото всеки път, когато някакво правило биваше установено, вие въвеждахте отново проблемите, които това правило беше позволило да бъдат решени.

П. Б.: Вие бяхте принудени да правите подбор, било сами, било с мое съгласие...

И. Д.: Когато започнах да изготвям тази библиография, отначало не забелязах, че правя подбор. Предприех го просто за да внеса ред: когато текстовете пристигаха, ги записвах. На времето това се правеше изцяло на ръка, не можеше да се жонглира с данните, те се добавяха едни към други, ето защо „изборите“, както казвате вие, бяха ограничени. Според мен, аз правех всичко това хронологически. Ако все пак имаше някакво задължително правило, то беше, че, за да бъдат регистрирани текстовете, трябваше да бъдат публикувани, сиреч да съдържат библиографски посочвания. Информациите за чужбина често идваха при мен чрез посредничеството на преводачите, които работеха над вашите текстове.

Трябва да поговорим за тези преводачи, защото в началото имаше цяло едно малко братство: привлечени може би от този тип социология, намирах, че всички те малко си приличат, всеки със своите национални характеристики, своя особен акцент, мисля си за Ричард Тийс например – истински пионер, който работеше по метода на Бурдийо в Австралия още с първите си текстове за образованието. А после Ричард Найс, Бернд Швибс – те преведоха *Оразличаването*⁵ на практика едновременно, единият на немски, другият на английски, като без да знаят си помагаша взаимно, благодарение на моето посредничество; а после Серджо Мицели, както и Михай Георгиу. Михай Георгиу публикува в Румъния по времето на Чаушеску преводи, които бяха публикувани на английски от издателство Полити Прес много по-късно. Когато отбелязвах всички тези работи, като много внимавах да спазвам хронологията, ми се струваше, че ще бъде справедливо да слагам начело най-заслужилите и че, като слагам на опашката последните пристигнали, особено ако това бяха известни издателски къщи, които бяха отделили време да премерят рисковете, ги поставях на

⁵ *La distinction, critique sociale du jugement* [1979].

място. Наистина съвсем наскоро осъзнах, когато видях работата на Мари-Кристин Ривиер: тя беше възприела обратен принцип, подреждайки начело най-пълните преводи, които често бяха и най-късни, за да посочи след това множеството частични преводи, разпилени на много места, следвайки низходящ ред по значение, според леснотата на достъпа и с грижа за документалната ефикасност. Накрая решихме да уеднаквим нещата, като приемем навсякъде хронологичния порядък, така че пионерските издания бяха цитирани на първо място.

П. Б.: Вярно е, че в началото първите публикации в чужбина бяха в някакви невероятни издания – в *Мелбърн Уъркинг Пейпърс* или в съмнителни марксистки издания. Но критерият, според който трябваше да се отбелязват само публикуваните текстове, изключваше много неща.

Опасността идва и от това, че читателите не разбират това, което е било вложено в този труд, особено в началото. В началото библиографията беше правена едновременно с движението на изследванията от човек, който, участвайки в изследванията, влагаше в тях едно изследователско виждане, което ми се струваше правилно, и за което се боя, че не е виждането, което повечето читатели биха възприели в своя прочит.

И. Д.: Да, вярно е, аз бях изцяло част от движението, действително бях в текстовете и ако два пъти подреждах един и същ текст, под същото заглавие, знаех точно какво се беше случило между двата момента. Бях доволна да го правя, струваше ми се, че наблюдавам разцъфването на нещо, че вършех работата си като част от екипа. Във всеки случай в началото ми изглеждаше като принос към един колективен труд. Бях част от всичко това, изглеждаше, сякаш не помръдва, но то мърдаше непрекъснато, трябваше нещата да бъдат фиксирани, но то беше временно, променяше се пак, трябваше отново да се фиксират, и отново, и отново.

П. Б.: Един ден ми казахте – и това ме шокира, – че работя по „метода“ върви както-те-бутам... Всъщност имаше голяма доза импровизация и случайността играеше много голяма роля в моите избори (на обект, на метод, на сътрудници и т.н.), но в същото време всичко беше много „премислено“, много обмислено. Бихме могли да говорим за стратегия в смисъла, в който аз я разбирам, сиреч за поведения, които, понеже са родени от един и същ принцип, могат да изглеждат като продукт на сметки, без изобщо да са били пресмятани, и да имат нещо систематизирано, без да произтичат от намерение за систематизиране. Мисля, че мога да си направя две интелектуални биографии – съвсем различни, като едната ще показва всичките ми последователни избори като продукт на методически ориентиран проект още поначало, а другата, също съвсем вярна, която да опише една последователност от случайности, повече или по-малко неочаквани,

щастливи или нещастни... Във всеки случай съм сигурен, че има постоянни неща, като тези за хабитуса, които се отбелязват най-вече в отказите, и които библиографията регистрира под формата на места на публикуване (които би трябвало да могат да се преразположат всеки път по отношение на другите отдалечени възможности, например Минюи по отношение на Галимар), заглавия на списания, имена на интервюиращи или на преводачи.

И. Д.: Фактът, че бях част от екипа, е важен за разбирането на това, което се случи с тази библиография. Никога не съм си поставяла наистина въпроса за нейното разпространение, например, до днес този документ остана в състоянието на скромна свезка, без да можем изобщо да решим дали да гледаме на него като на публикация (и да се отнасяме с него като с такава) или като на вътрешен документ. В изпълнението на такъв тип работа има нещо анонимно, което не означава, че е неутрално. Това е историята на „оригиналния историк“, който е в самата история, която разказва, и който, поради това, може, като продължава да бъде напълно достоверен, да пропусне да каже най-важното, сиреч, че е част от историята. Бях принудена да размишлявам над това, откривайки в трудовете, посветени на вас, частични библиографии, чиито автори си приписваха скрито осъществяването им, впрочем може би напълно наивно (което добре доказва презрението, обкръжаващо този тип труд по методично разглеждане: човек дори забравя, че има автор) или разпръснати в мрежата на Интернет библиографии с привличащи вниманието постмодерни имена, като например ХиперБурдийо, изградени според философия, която няма нищо общо с начина, по който се бях заела да правя моята. Примерът с ХиперБурдийо (който давам, понеже името се помни лесно – толкова по-зле за тях, можеха просто да не се кръщават така, впрочем, то е направено, за да се запомни, име маркетинг, хипертекст, хипервръзка, всичко има в него) ме накара много да се замисля. Това е една австрийска страница, направена от хора от университета в Линц около вашите трудове.

П. Б.: Да, видях го. Видях, че даже бяха сложили авторско право на библиографията си, трудно ми е да го разбера, какво е това самообявено право на собственост над данни, които явно идват от други източници (които, впрочем, на друг етап от работата си те бяха обявили)?

И. Д.: Може би искат за предпазят правата си върху работата по въвеждане в интернет? Не зная каква е юридическата страна на нещата, но идва малко арогантно, още повече, че те претендират за някакви изключителни права („We now claim completeness for all works and public statements, which have been published or broadcasted in French, English or German“: „Сега ние претендираме за пълнота на всички произведения и публични изявления, кои-

то са публикувани или излъчени на френски, английски или немски език“), това трябва да е същото като „запазени права за всички страни“. Намирам, освен това, че това показване е по-скоро задушаващо, като го прегледаш, защото всичко е в същия план, това е нещо като екран, а не помага за опознаването на вашата библиография, човек си казва, че никога няма да успее да обхване всичко. Но в сигурността, която показват, чувствам също така – и това е още по-тежко, защото това е упорита доктрина – цяла една идеология на дистанцията. Те са изцяло извън вашата вселена, познанията им по френски език са зачатъчни (дават няколко примера за техния френски, които са направо нелепи), което означава, че тяхното познание за вас е опосредствано от преводите – основно немски и английски. (Тази страна – „основни европейски езици“ – е малко неприятна по своя принцип, още повече като си помисля за италианските, португалските, испанските преводи, които съществуват толкова отдавна...) Така че това, което би могло да ви характеризира като положеност в едно национално академично поле, изчезва напълно. Превръщате се в абстракция, дух. И не само те сякаш не си поставят въпроса за своята компетентност, но в едно критическо приложение осъждат доста тежко хората, близки до вас, които са могли да пишат за вас и са отхвърлени поради простия факт, че са ви близки. Но дали това да си напълно външен е гаранция? Трябва ли непременно да се мисли близостта в понятия като алиенация, доминиране, зависимост, раболепие? Вярна е, че наистина съществува нещо особено в позицията на близък, но ми се струва, че това е повече от порядъка на преноса. Можем да говорим за споделена чувствителност към особеностите на другия, защото вие също сте засегнат от тази близост, това не е еднопосочен процес.

П. Б.: Това е очевидно и съзнавам, че съм бил необикновено подкрепян, дори носен, особено през периода на първоначално натрупване на капитал от това особено „сцепление“, едновременно интелектуално и емоционално, което обединява всички членове на групата⁶.

И. Д.: Когато работех с вас, имаше истинска взаимност между хората. Спомням си някогашното време в Центъра, всички бяхме млади (самият вие не бяхте много по-възрастен от нас, бяхте просто нашият по-голям брат), всички момчета имаха в една или друга степен нещо от югозападния акцент, като вас, ако говорим социологически; беше забавно. Говорехме

⁶ Тук става въпрос за Центъра по европейска социология. Основан от Р. Арон през 1959 г., Центърът по европейска социология (CSE – Centre de sociologie européenne), чийто генерален секретар беше Пиер Бурдийо от 1962 г., се раздели през 1970 г. на две отделни лаборатории; от този момент насетне едната от тях беше ръководена от П. Бурдийо, запазвайки първоначалното име, дублирано от самостоятелно име – Център по социология на образованието и културата (Centre de sociologie de l'éducation et de la culture – CSEC).

жаргона на Висшето педагогическо училище, който идваше направо от вашата уста, не говорехме за „процент на провалите на изпитите“, ами за „скъсвания“ на изпитите... Бяхме доволни, че сме пуснали в някой текст неща по ваш маниер: „и/или“, или пък „mutatis mutandis“, „като става дума за“, а също „неразделно“, мога да кажа още много такива, „скъсване с“, „по принципа на“...

П. Б.: Да, имаше също така – в текстовете – и една характерна форма на въведение, при която се изброяваха всички предходни грешки и т.н. Помежду си се шегувахме с това... Е, да, така е, колектив...

И. Д.: Не е достатъчно да се каже, че това е колектив: колектив, несъмнено, но той една имаше много видимо установена притегателна точка. Взаимността между вас и нас ставаше според различен регистър: ние ви давахме обкръжение, което беше едновременно почтително, но без превземки, несъмнено подкрепящо за вас, а вие ни предлагате един интелектуален модел, въплътен във вашата личност, който също беше едновременно вдъхващ уважение и без превземки. Не ни харесваше да се говорят лоши неща за вас, както вие не толерирахте да бъдат критикувани членовете на вашата група, може да се каже, че имаше един вид органична солидарност. Имахме чувството, че индивидуалните инициативи ви ангажираха и сплотяваха групата и че трябваше да го имаме предвид, преди да започнем работа. И се чувствахме повече или по-малко наранени, ако някой от нас беше действал във външния професионален свят, без да ни каже преди това. Но това не беше никакъв егалитарен фаланстер⁷. Вие бяхте много близък с нас, имаште един особен маниер да бъдете близък с хората с думите си, но винаги съм си мислила, че за вас това беше начин да ни говорите на „ти“, без да казвате „ти“, което не е същото. Впрочем, наистина е показателно, че духът на Май 1968 не промени абсолютно нищо: това „ти“ не се вмъкна между вас и нас, докато разцъфтяваше навсякъде наоколо, и не започнахме да изброяваме поименно, един по един целия личен състав на лабораторията в началните редове на публикациите, както се наложи за известно време в интелектуалния свят.

П. Б.: Вярно е, че оставаше известна дистанция при много голяма близост.

И. Д.: Като казахме, тази структура, която комбинираше йерархия и близост, произвеждаше ефект на интелектуално стимулиране, имашме чувството, че недосегаемостта беше на една ръка разстояние, дори и да ни липсваха титлите, които да ни подкрепят. Във всеки случай що се отнася до мен, точно тази структура, тази магическа илюзия ми позволи да имам отправ-

⁷ Phalanstère – общество, което живее на общи, комунистически начала; термин на Ш. Фурие. – Б.пр.

на точка, от която сама да се структурирам, разбира се, интелектуално; до този момент няхах нищо, което да ми помогне просто да изразя нещо изградено, да поддържам гледна точка, не че се страхувах да говоря, а всичко оставаше зле формулирано, дори за мен – желанията, както и удовлетворенията, сякаш не можех да ги премислям отделно. Наистина Центърът беше този, който ме измъкна от това малко интелектуално бласто.

П. Б.: Развълнуван съм, че казвате това ей така...

И. Д.: Преди малко говорехме за легитимността, която изглежда се свързва естествено с външността на гледната точка: но тези от вашите близки, които са публикували анализи на вашата работа, често самите те са заразени от този стереотип. Как става така, че те винаги пишат толкова решително, сякаш говорят отвън, без да извличат полза от близостта си с вас?

П. Б.: Те го правят, сякаш пишат книга за някой класически философ, това не е непочтеност, това е професионален поглед. Има също така и отказ от психологическото самодоволство да разказваш за себе си, което е вътрешна традиция за нашата група: да не се разкриваш. Което е начин да се уважаваш и да уважаваш.

И. Д.: Това е по-специално вашият собствен модел. До такава степен, че те се намират в една сложна ситуация: или се съгласяват с образа, който вие имате за интелектуалната дейност (да не се разкриваш и т.н.) и не извличат никаква полза от положението си, като обаче дават повод за критика, или нарушават вашите принципи, докато вие сте в сърцевината на тяхната работа. Тази позиция е трудна за удържане.

П. Б.: Няма място за одобрение или неодобрение. Всъщност това е стил, начин на живот, на държане, на поведение, който несъмнено ми е присъщ, но който никога не съм искал да налагам, защото в една или друга степен ни беше общ и несъмнено това е, което ни сближи (мисля за близостта на хабитуса).

И. Д.: Връщам се още веднъж на случая с австрийците и ХиперБурдийо: това, което също ме поразя в работата им, е, че систематично преследват неиздадените неща. Струва ми се, че има противоречие между това да заемат външно място и да се хвалят с това и в същото време да търсят неиздадени неща, за да се доближат до вас като отзад, за да ви изненадат в някое неконтролирано упражнение. Искат помощ, за да намерят например някой стар текст, който може би сте написали за Обиколката на Франция през 60-те години...

П. Б.: Действително, написах един текст за Обиколката, едно малко „парче за храбростта“ без социологически претенции, по онова време бях най-малкото социолог...

- И. Д.:** Това е още по-хубаво, нещо от Бурдийо преди той да стане социолог!
- П. Б.:** Беше по искане на моя приятел Мишел Бенаму, който подготвяше учебник по френски за американските студенти. Ето работа за нашите приятели от Хепертекст!
- И. Д.:** Но те вече го знаят, имат библиографската справка, просто искат да им се потвърди или отрече, което означава, че са имали справката от речено-чудо, не зная как⁸. Но те отиват още по-назад във вашия интелектуален път, цитират също така някакъв „проект за дисертация за доктор на науките“ (от 1956), сякаш това е творба от ранната ви младост, първият текст на младия Бурдийо, датирайки го от времето в лиця в Мулен, не можем да разберем какво би правил там този университетски документ, освен ако не сте го забравили, когато сте работили там като учител по философия, уточняват, че било ръкопис.
- П. Б.:** Но това не представлява никакъв интерес, не виждам откъде са могли да научат за това⁹.
- И. Д.:** Цитират също, отивайки още по-назад, вашата дипломна работа за *Порицианията*...
- П. Б.:** Но тя не може да се намери никъде, от нея съществува само един екземпляр и той е при мен. Това е превод, придружен от предговор, анотации и коментар на *Порицианията* на Лайбниц; направих го заедно с Гуие, който ми беше казал да го публикувам, но аз се забавих и така и не стана¹⁰.
- И. Д.:** Митът за неиздаденото – това почива на идеята, че в най-дълбоко интимния свят на автора има ядро, над което се наслаждат социални слоеве, нагласи за заблуждаване на хората, за установяване на собствената си личност, и колкото повече се върви към най-малко контролираното, толкова повече се отива към автентичното.
- П. Б.:** Да, там наистина ще е истинското, чистото и над него социалната обвивка, реторичното...
- И. Д.:** За защита от противниците...
- П. Б.:** Това би прикрило чистотата на оригиналното послание, което се надяват да открият. При това положение не е напълно погрешно, защото е вярно,

⁸ M. Benamou. *Le moulin à paroles: méthode avancée de conversation et de composition*. New York, Blaisdell, 1963.

⁹ Този проект за дисертация върху „Времевите структури на емоционалния живот“ (зачислена под ръководството на Г. Гангилем) не е продължен.

¹⁰ *Порицианията* бяха преведени отново и публикувани от Врен през 1982 г. (вж. G. W. Leibniz. *Animadversiones in partem generalem Principiorum cartesianorum*): би било интересно да се сравнят двата превода.

че цензурите... Например, може да ми се случи да кажа ясно, устно нещо, които работата по писането ще замъгли, ще замаскира.

И. Д.: Вие изглежда мислите, че „спонтанното“ би било по-откровено от „обработеното“: често то е по-опростенческо. Случва се дори при устно изказване да се прояви привидна спонтанност, за да си позволим шокираща формула, която по друг начин не би могла да мине такава, каквато е, тъй като това би било твърде обобщено изложение.

П. Б.: Да, това е целият проблем за трудния преход между транскрибирането на устното и писменото. Всъщност това, от което най-вече се боя, е, че хората, които ще се интересуват от тази библиография, ще я видят през един несъзнателен предразсъдък спрямо изследването. Прибързаната – няма друга дума – логика на изследването така, както аз го разбирам, се състои от цяла дълга поредица от възобновявания... „Възобновяване“ ми идва на ума, защото наскоро прочетох един роман на Роб-Грийе, който се нарича *Повторение*... Мен думата „повторение“ не ме кара да мисля за Киркегор, а за работата на шивачка¹¹. Моята работа е едно вечно повторение, възобновяване, едно безкрайно възобновяване. Има нещо измамно в завършените, окончателни или дори „свърхзавършени“ текстове, ако мога да кажа така, като *Възпроизводството* (говоря за първата част)¹², където всичко е направено така, че да изчезнат всякакви следи от колебанието, съжалението, зачеркването, с една дума – от черновата. Всъщност до 80-те години смятах по-голямата част от моите публикации, разбира се статиите, но също и книгите, за чернови, нещо като циклостилите, които циркулираха в Центъра (мисля за този, който бях направил с „Чувството за чест в кабилското общество“ и „Кабилската къща или преобърнатият свят“, който дълго време циркулираше преди да стане първа част на *Начертание*¹³). Това ми даваше много голяма свобода. Знаех, че ще започна отново, по-добре, по-окончателно в друга статия или в друга книга. (И веднага се колебаех по-малко да публикувам без да чакам.) Много пъти изисквах от издателите да ме оставят да коригирам книгата си предвид на второто издание. Такъв е случаят с *Любовта към изкуството*¹⁴, която на практика пренаписах за второто издание, или *Начертание за една теория на практиката*, която, като казва заглавието, беше само

¹¹ Едно от значенията на френската дума ‘reprise’ е ‘закърпване’ под формата на кръстосани като при тъкане конци, замрежване, реприз. – Б.пр.

¹² *La reproduction. Eléments pour une théorie du système d'enseignement*. Avec J.-C. Passeron [1970].

¹³ *Esquisse d'une théorie de la pratique, précédé de trois études d'ethnologie kabyle* [1972].

¹⁴ *L'amour de l'art, les musées d'art et leur public*. Avec A. Darbel, D. Schnapper [1966]. Второто издание, увеличено, излезе три години след първото и беше озаглавено *L'amour de l'art, les musées d'art européens et leur public* [1969].

начертание, която трябваше да бъде оттеглена от продажбите – това беше предвидено в договора с Дроз – когато излезе „окончателната“ книга – *Практическият разум*¹⁵. Дълго се сърдих на Жером Лендон, че не беше съгласен да публикува на френски поправеното и допълнено издание на *Средно изкуство*, което бях подготвил за английския или италианския превод и което остана сред моите ръкописи¹⁶.

И. Д.: Разбираме, че един издател може да има различна гледна точка...

П. Б.: Да, но за мен това е от капитално значение. Връщам се неспирно към текстовете, всичко е прегледано отново, ред по ред, променям някоя дума тук, друга дума там... Например, точно един тип забеляза, че в някакъв момент там, където съм казвал „система“, съм започнал да казвам „поле“ по повод преиздаването на една повторна публикация...

И. Д.: Сигурно е бил някой от вашите преводачи – познавам този рефлекс!

П. Б.: Да, но това е интересно. Нямахте да правя някакво голямо самокритично нещо, това изобщо не ми е в стила, изпитвам ужас от великия марксистко-педагогически стил: казват се блякави глупости, извличат се съответните ползи и после се събират ползите, които трябва да се поправят, в една гръмогласна самокритика. Винаги съм казвал, че не искам да го правя. Но пък не мога да оставя да върви някакъв текст, за който зная, че е несъвършен в една или друга точка. Поправям, без да кажа нищо. Но в действителност, да замениш „система“ с „поле“ е теоретична промяна. Но промените се правят малко по малко, крачка по крачка, чрез последователни поправки, които всъщност са скъсвания.

И. Д.: Зная, че това, което ви създаде проблем при съставянето на тази библиография, е фактът, че грижливо бяха описани всички преиздания.

П. Б.: Да, защо да се пази първата публикация?

И. Д.: Но това представлява интерес – да се покажат условията, при които е роден даден текст, в кой момент от творческия ви път...

П. Б.: Да, може би. Но защо текстовете са описани според първата им поява, когато са били публикувани повторно под по-завършена форма, следователно повече или по-малко дълбоко трансформирана? Какъв е интересът?

¹⁵ *Le sens pratique* [1980].

¹⁶ *Un art moyen, essai sur les usages sociaux de la photographie*. Avec L. Boltanski, R. Castel et J.-C. Chamboredon [1965]. Все пак второ издание на тази книга беше публикувано от издателство Минюи през 1970 г. без промените, внесени по-късно. Италианското издание излезе през 1972 г., английското издание – през 1990 г.